

Pozdravni govor izrečen 7. svibnja 2010. na svečanoj akademiji u Hrvatskome domu u čast monsinjora Vjekoslava Huzjaka, bjelovarsko-križevačkoga biskupa i njegova preuzimanja konkatedrale sv. Križa u Križevcima

RENATA HUSINEC

Strossmajerov trg 12
HR-48260 Križevci

S osobitim ponosom i osobitom radošću pozdravljam mons. Vjekoslava Huzjaka, bjelovarsko-križevačkoga biskupa u ime cijele Matice hrvatske i u ime svih nas Križevčana koji se ponosimo imenom svoga grada.

To ime i znamenita crkva sv. Križa, koja je ovih dana postala konkatedrala, svjedoci su duboke starine kršćanske kulture na ovom prostoru, bogate i slojevite kršćanske baštine, od srednjovjekovnih viteških redova templara i ivanovaca, regularnih kanonika Sv. groba do augustinaca, isusovaca, franjevaca i pavlina, pa sve do grkokatoličke biskupije i do današnje nedavno osnovane Bjelovarsko-križevačke biskupije.

Naša križevačka crkva sv. Križa koja je proživjela tolike drame i bila na rubu propasti, gotovo da ju se sruši, nezaobilazna je za svakog pisca i putnika namjernika. O njoj su, kao i o našem gradu, napisane mnoge i mnoge stranice, a svi ti brojni pisci i hodočasnici, zajedno s križevačkim svećenstvom i pukom uspjeli su svaki put pokrenuti hrvatsku kulturnu javnost kako bi se taj prekrasni spomenik starine sačuvao i spasio. To je crkva za koju su se brinuli Dragutin Ferkić i Antun Nemčić, Šenoa i Smičiklas, prostor u koji su s poštovanjem ulazili prvaci vjere i prvaci knjige. Za nju je Matoš 1910. napisao da je *pod gradom u zelenilu zapuštene rudine, stara, kao Hrvatska stara i od vremena kao kraljevska mumija poranjela crkva sv. Križa s paradoksalnim četverouglastim i tubastim tužnim tornjem, gdje se vide zvona, zvona sa starim glasom kao Hrvatska, kao stara, prastara naša Hrvatska!*

Križevci su u svakom stoljeću hrvatske povijesti bili i važni i veliki. Grad, čije se ime spo-

minje već u 12. stoljeću (*comes curialis de Cris* u ispravi Bele III. iz 1193.), koji je 1252. dobio povlastice hrvatskoga bana Stjepka Šubića, taj stari Križevac rastao je i razvijao se sa svojom župnom crkvom sv. Križa kao slobodan grad na raskrižju putova.

Od samoga početka u ovom je gradu kršćanstvo sa svojim knjigama trajno prožimalo sve njegove stanovnike. Križevački je prostor prožet knjigom kroz sva stoljeća: od narodnog pjesništva do pučke pobožnosti.

Križevci grad sabora, škola, grad umjetnosti i znamenitih ljudi knjige, jedini hrvatski grad koji je pavlinski samostan imao u samome svome središtu, oblikovan je tim biblijskim i propovjedničkim, ali i glazbenim, znanstvenim i umjetničkim ostvarenjima. Grad je to koji je u svim važnim vremenima nastojao progovoriti novom društvenom snagom.

Tu u blizini mjesta gdje Vas pozdravljamo, oče biskupe, pjevalo se na hrvatskom jeziku iz pavlinske pjesmarice, jedne od osobitih hrvatskih rukopisnih knjiga.

Iz ovoga križevačkoga prostora ponikli su mnogi ljudi čija se imena spominju u brojnim povijesnim knjigama: svećenici, redovnici i biskupi, ljudi sveta života, a jednoga između njih, Marka Stjepana Krizina Križevčanina, sveti je otac uzdignuo na čast oltara.

U gradu je stolovao veliki župan Križevačke županije, koji je sve do vremena Marije Terezije vršio ujedno i čast podbana združenih kraljevina. Tu je više od 30 puta zasjedao Hrvatski sabor, u nekoliko navrata pod predsjedanjem kralja Žigmunda i Matije Korvina.

Grad je od vremena gotike stalno podizao nove sakralne građevine, od crkava većih dimenzija do kapelica i poklonaca. Crkva sv. Križa potječe iz 14. stoljeća, obnovljena je u 15. stoljeću, barokizirana u 18. stoljeću, pa opet obnovljena prema zamisli Stjepana Podhorskog 1913. godine. U njoj je mramorni oltar sv. Križa, remek-djelo Francesca Robbe, prenesen iz zagrebačke prvostolnice. Tu je Iveković naslikao prizor Krvavog sabora križevačkog iz 1397.

Gotičke župne crkve i kapele nanizane su sjeverno od grada, po obroncima i visoravnima između Križevaca i vlastelinskih gradova Velikoga i Maloga Kalnika. Tu su u blizini izgrađene gotičke kapele sv. Andrije u Kamešnici i sv. Helene u istoimenu selu, gotička barokizirana crkva sv. Brcka na Kalniku, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Glogovnici, još uvijek dijelom zaogrnuti tajnom i crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije s gotičkim zvonikom u Gornjoj Rijeci. Kasnije se u gradu i njegovoj neposrednoj okolini podižu barokne i klasicističke crkve i kapele: zavjetna crkva Majke Božje Koruške koju krasi djela Ivana Rangera i Jacoba Altenbacha, barokna crkva sv. Ane, buduća nova župna crkva te kapele sv. Ladislava, poslije sv. Marka Križevčanina, sv. Roka i sv. Florijana.

Čini se da su jedino Križevci kroz čitav srednji vijek očuvali neokrnjen položaj slobodnoga kraljevskoga grada. Možda je to posljedica važnosti što ju je grad imao kao stalno sastajalište Sabora. Njegov istaknuti položaj i ugled naziru se i u važnosti župne crkve sv. Križa. Nadilazeći lokalno značenje, ona je služila ne samo kao mjesto za molitvu i liturgijska slavlja, već i kao mjesto polaganja zakletvi u sporovima ne samo križevačkih građana, već i stanovnika Zagreba i Krapine.

Križevački samostani bili su prostor za teološka promišljanja, a uz njih je vezana prosvjeta i škole. Tako se već u 15. stoljeću spominje neki rektor *scholae crisiensis*.

Šesnaesto stoljeće vrijeme je stagnacije u razvoju grada, rađa se osjećaj nesigurnosti zbog učestalih turskih upada, okolica je Križevaca opustošena, ali Križevci nisu nikada osvojeni.

Sedamnaesto je stoljeće oporavka, uz župnu crkvu gradi se zvonik. Vraćaju se crkveni redovi.

Isusovci 1611. preuzimaju obližnju Glogovnicu. Franjevci dobivaju bivši samostan augustinaca, obnavljaju ga i otvaraju u njemu školu i ljekarnu.

U šezdesetim godinama dolaze pavlini kojima car Leopold odobrava 1674. otvaranje četverogodišnje gimnazije. Pavlini daju izniman pečat razvoju Križevaca. Među njima spominjem Nikolu Bengera, autora knjige o povijesti crkve Majke Božje Koruške, prve hodočasničke topografije i Imbru Luića, autora poznate *Ljekaruše*.

Petar Bošnjak, kalnički plemić, spominjući se na samrti u Požunu svoje domovine (*moriens... memor suae patriae*) ostavlja legat koji je naš zemljak Ivan Zakmardi Dijankovečki predao zagrebačkim isusovcima za osnutak prve javne tiskare u Zagrebu, iz koje će izići djela značajna za cijelu Hrvatsku, djela u kojima je veliki Vitezović navijestio hrvatski preporod.

Osamnaesto stoljeće karakterizira opći napredak grada. Godine 1777. osniva se grkokatolička biskupija kojoj je 1791. pripao barokni franjevački samostan s crkvom, koji u neogotičkom stilu obnavlja Herman Bollé. S biskupom dolaze časne sestre bazilijanke. Istaknuti grkokatolički biskupi i vikari daju doprinos sveopćem razvoju grada: Julije Drohobecki, Janko Šimrak, Konstantin Stanić, Simeon Čučić, Jovan Hranilović. Tadija Smičiklas i križevački đak Mihovil Nikolić postaju predsjednici Matice hrvatske.

U Križevcima su odnjegovani Franjo Marković i Antun Nemčić. Odatle potječu Alberto Ognjan Štriga i biskup Ožegović, osnivač senjske gimnazije i kulturni radnik prvoga reda.

U Križevce vraća Rački, veliki čovjek Crkve, biskup Strossmayer, nadbiskupi Posilović, Bauer i Štepinac, koji je u Zagrebu u onom strašnom ratnom košmaru dao izraditi crkvu tada blaženoga Marka Križevčanina.

U novije doba naš je najdraži gost bio pokojni kardinal Kuharić.

Crkva, biskupi i svećenici koji su dijelili dobro i zlo sa svojom zajednicom, koji su priređivali svečanosti i postili, bavili se djecom i pokapali mrtve, uspjeli su sačuvati tu golemu baštinu.

Prinos crkve hrvatskoj kulturi, jeziku, umjetnosti i našem nacionalnom identitetu, prinos domovini, svakoj obitelji i našem gradu poticao nas je na istraživanje naše umjetničke i književne baštine. Radosni smo što smo tu baštinu mogli pokazati svim prijateljima hrvatske knjige, da smo s našim knjigama bili u značajnim europskim gradovima i šire, i da smo jednu od njih, *Križevci grad sv. Marka Krizina*, darovali 1995. svetom ocu u Košicama u prigodi kanonizacije trojice košičkih mučenika.

U ovom povijesnom trenutku za grad Križevce, kada se sjajnom nizu hrvatskih katedrala i konkatedrala sada pridružuje jedna iz starine, uvjeren sam, oče biskupe, da će zajedničko istraživanje, oblikovanje i stvaranje nadmašiti sve ono što smo do sada imali prilike stvoriti, i to će biti nove poruke za sutra. Proučavajući staro i njegujući osjećaj historijske pravde, na osobit ćemo način interpretirati prošlost i povezati budućnost. Prostor koji je toliko toga pretrpio, sada dobiva novu snagu, a mi moramo biti pravedniji prema onima na čijoj baštini jesmo.

Oče biskupe, u Križevcima su se rađali i odgajali čestiti ljudi, ljudi prosvjete i gospodarstva, sveti ljudi. Ovaj grad imao je i pamti duhovne veličine koji su sve to održali u strašnom i mračnom poslijeratnom vremenu. Tu su danas u ovoj dvorani s nama i mnogi koje je odgojio i formirao još jedan zaslužni križevački svećenik Stjepan Kranjčić. Mi njegovi suvremenici molimo mu se i sjećamo se s najvećim poštovanjem toga iznimnoga svećenika koji je upalio u nama jednu novu svjetlost da bi nam bilo vidno, danas i za-uvijek.

Oče biskupe, očekujemo da će naša konkatedrala biti liturgijsko mjesto za nova euharistijska slavlja, mjesto gdje će imati priliku govoriti svi hrvatski biskupi i kardinali, sabiralište drugih župa, mjesto za živu riječ nadahnutu *Biblijom* i za umjetnička događanja najvišega ranga, mjesto u kojem se njeguje stara baština, ali i stvara nova.

Nadamo se da će ovdje biti teološke i znanstvene tribine koje će proučavati prinose hrvatskih

mučenika i svetaca, tu će se proučavati *Biblija* i hrvatska duhovna literatura. Moramo nastojati biti što pravedniji prema onima na čijoj baštini jesmo.

Vaše imenovanje, oče biskupe, jedna je od najljepših vijesti za ovu zajednicu i daje dostojanstvo crkvi koje ona prije sigurno nije imala. Željeli bismo da se crkva sv. Križa po uzoru na druge katedrale i konkatedrale još ljepše uredi i da tu budu umjetnički i kulturni događaji naslonjeni na njezinu liturgijsku funkciju koji će davati plodove za budućnost.

I na kraju, u sadašnjem kontekstu stvaranja suvremenoga europskog zajedništva, našu kulturnu baštinu smatramo najvećim blagom, njezino istraživanje i prezentiranje upućuje nas na zajedničke korijene i povezanost.

Ovaj susret može biti prigoda ne samo za svečanosti i rekapitulacije učinjenoga i stvorenoga, nego i za oblikovanje novih ideja potrebnih za razvijanje našega nacionalnog, dakle hrvatskog te kršćanskog i europskog identiteta. U tom obzorju ima nade, ima i tjeskobe, ima i radosti.

Duhovna i kohezijska snaga našega Marka Krizina Križevčanina u ovome trenutku ujedinjuje nas, ovdje nazočne, a s nama su sjedinjeni i svi oni koji na nas misle i žele nam dobro. Nađimo i njegujemo tu kohezijsku snagu u sebi i oko sebe i neka nam sveti Marko Krizin Križevčanin bude uzor i neka svojim svetim zagovorom štiti nas i Europu, u kojoj je sam obišao tolika mjesta i gradove i svojom ih nazočnošću duhovno obogatio.

Molimo u nadi da će zagovor našega sv. Marka mučenika pomoći ne samo našem gradu, nego i čitavoj našoj biskupiji i hrvatskoj domovini da iz ove strašne krize koja bjesni Europom, iziđemo kao ljudi nade i *budućnici* sa što manje štete i nesreće.

Bog Vas poživio, oče biskupe! Neka Bog poživi naš grad, našu biskupiju i cijelu našu hrvatsku domovinu.